

KANLI KOCA OĞLU KAN TURALI BOYUNUN AXEL OLRİC'İN EPİK YASALARI ÇERÇEVESİNDE İNCELENMESİ

Ali KARADAVUT*

Bu çalışmada Dede Korkut boylarından altıncısı olan Kanlı Koca Oğlu Kan Turalı boyunu, Axel Olric'in belirlediği epik kurallar çerçevesinde inceleyeceğiz.

Danimarkalı ünlü halkbilimci Axel Olric 1908 yılında Berlin Tarihçiler Kongresinde epik kurallar adıyla duyurduğu yazısı 1909 yılında "Halk Anlatılarının Epik Kuralları" adıyla yayınlanmıştır.

Axel Olric'in epik kuralları Aziz Erkan tarafından 1975 yılında Türkçeye iki kez çevrilmiş ve ilki Folklor Doğru(40.sayı), ikincisi Milli Folklor (1994) dergisinde yayınlanmıştır (Adıgüzel:26). Bunun dışında; Tarık Özcan "Oğuz Kağan Destanı", Nuriye Gülmen "Salur Kazamın Evinin Yağmalandığı Boy" ve Sedat Adıgüzel, Başkurt Destanı "Ak buzat"ı bu kurallar çerçevesinde incelemişlerdir.

Olric, çalışmasında halk anlatılarının birbirine benzerliğini şu şekilde ifade eder: "Halk anlatılarıyla ilgilenen herhangi bir kimse uzaktaki bir halkın edebiyatını okuyunca, bu halk ve onun geleneksel anlatıları o kimseye şimdiye kadar tamamen yabancı olsa bile, bu anlatılarla daha önce karşılaşmış gibi bir duyguya kapılır (Olric:177-188)." Olric, bu düşüncesini ilkel insanın ortak zihin özelliği ve bu özelliğe uygun olan mitoloji ve doğa kavramlarıyla açıklar.

Kanlı Koca Oğlu Kan Turalı Boyunun, Epik Yasaları çerçevesinde incelenmesi;

1- Giriş ve Bitiş kuralı

Olric'e göre ilk kural giriş ve bitiş kuralıdır. Sage (anlatı) birden bire başlamaz ve birden bire bitmez. Sagede (anlatı) durağanlıktan coşkunluğa doğru bir giriş ve bunun tam tersi coşkunluktan durağanlığa doğru bir bitiş vardır.

Kanlı Koca oğlu Kan Turalı boyu, Kanlı Koca ve oğlu Kan Turalı'nın tanıtımı ile başlar. Kanlı Koca oğlunu evlendirmek ister, Kan Turalı istediği kızın özelliklerini sayar ve babası kızı araması için oğluna; mal ve rızk vermek benden kız görmek senden diyerek oğlunu gönderir. Kan Turalı istediği özellikte bir kız bulamaz ve bu kez babası

* Ahi Evran Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Yüksek Lisans Öğrencisi, alikaradavut@hotmail.com

aramaya koyulur. İç oğuzu, dış oğuzu gezer oğlunun istediği özellikte bir kız bulamaz. Sonra Trabzon'a gelir, burada Trabzon tekürünün kızını görür ve yurduna döner. Trabzon tekürünün kızını oğluna anlatır oğlu kırk yiğidini de yanına alıp hemen yola çıkar ve olaylar bu sahneden sonra hızlanmaya başlar.

Kan Turalı birçok sınavdan geçerek Selcen Hatun'u alıp oğuzla doğru at sürer Trabzon tekürü kararından caymıştır ve altı yüz bahadır gönderip kızı almak ister. Kan Turalı ve Selcen Hatun birlikte bu altı yüz bahadırı yener. Bu arada Kan Turalının anne ve babası da onları karşılamaya gelmiştir. Boy bu şekilde hareketlilikten durağanlığa bir seyir izler.

Boyun sonu, *“babası, oğlancığını gördü, Allah'a şükürler eyledi. Oğlu ile gelini ile Kanlı Koca Oğuz'a girdi. Alaca güzel çimene çadır dikti. Attan aygır, deveden erkek deve, koyundan koç kestirdi, düğün yaptı, kalabalık oğuz beylerini ağırladı.*

Altunluca çadırını dikip Kan Turalı gerdeğe girip muradına erdi.” şeklinde biter ve Dede Korkut neşeli havalara çalıp boy boylar soy soylar. Boy, bu şekilde sona erer.

2- Yineleme Kuralı

Olric edebiyatta yinelemeye gerek kalmadan bir çok araç ile konunun işlenebildiğini ancak halk anlatılarının ayrıntıya fazlaca girmediğini, ender rastlanan tasvirlerin de kısa olduğunu bunun yerine yinelemeye başvurulduğunu ifade eder.

Kanlı Koca oğlu Kan Turalı boyunda yineleme kuralına birkaç yerde rastlamaktayız;

Anlatıcı konuya giriş yapmak ve geçen uzun zaman dilimini kısa bir şekilde ifade edip, anlatıya akıcılık kazandırmak için bazı kalıp cümleleri sıkça kullanmıştır. “At ayağı çabuk olur, ozan dili çevik olur”, Kan Turalı'nın kırk yiğidine hitap şekli her defasında “hey kırk eşim, kırk yoldaşım” şeklindedir. Kan Turalı canavarlarla mücadele etmeden önce şu şekilde dua eder: “Adı güzel Muhammed'e salavat getirdi”. Kan Turalı canavarlarla karşılaştığı her seferde, kırk yiğidi ümitsizlik içine düşüp ağlaşmaya başlarlar bunun üzerine Kan Turalı, “Bre, kolca kopuzumu ele alın, beni öğün” der. Kırk yiğit Kan Turalı'yı övmeye başlar. İki yerde övgü, “Kalkıp Kan Turalı yerinden doğruldun (doğrulmadın mı?), Yelesi kara kazılık atına sıçrayıp bindin (binmedin mi?)” şeklindedir. Övgüyü bitirdikten sonra anlatıcı; “Sarı elbiseli Selcen Hatun köşkten bakar, kime baksa aşk ile ateşe yakar. Sarı elbiseli kız aşkına hû, dedi. Kan Turalı” der ve Kan Turalı ile canavarın savaşı başlar.

3- Üçler Kuralı

Olric yineleme kuralı ile bağlantılı olduğunu belirttiği üçler kuralına göre, hikayede üç kişinin aynı şeyi yapması ve sonuncunun akıllıca davranması söz konusudur. Aynı zamanda üç sayısı halk anlatılarında en çok karşılaşılan sayıdır.

Kanlı Koca oğlu Kan Turalı boyunda üçler kuralına bir çok şekilde tanık oluyoruz. Kan Turalı, Selcen Hatun ile evlenebilmek için üç büyük canavar (Boğa, aslan ve deve) ile mücadele eder. Her canavarı tutar ve üç kez yere çalar. Yineleme kuralına bağlı olarak Kan Turalı'nın kırk yiğidi üç canavarla karşılaşmadan önce üç kez ağlar ve üç yerde Kan Turalı'ya övgüler söylerler.

4- Bir Sahnede İki Kuralı

Bu kurala göre bir sahnede aynı anda iki kişi vardır ve sadece bunlar konuşur diğerleri silik bir vaziyette geri plandadır.

Kan Turalı boyunda Kanlı Koca ile oğlu Kan Turalı karşılıklı soru cevap şeklinde konuşur. Kan Turalı Trabzon tekürü ile karşılıklı konuşur, Selcen Hatun ile ve kırk yiğidine de hitap ederken sadece iki kişi sahnededir diğerleri silik bir vaziyette geri plandadır. Kırk yiğidi hep bir ağızdan adeta bir kişiymiş gibi konuşur ve Kan Turalı “hey kırk eşim kırk yoldaşım” diyerek hitab eder.

5- Zıtlık Kuralı

Bu kurala göre anlatıda her zaman bir kutuplaşma, zıtlık vardır. Kuvvetli kahramanın yanında kuvvetli bir düşman vardır. Bu tipler zıt tiplerdir.

Kan Turalı'nın karşılaştığı üç canavarda çok güçlü olarak tasvir edilir. “*o üç canavarın biri kükremiş aslandı, biri kara boğa, biri de kara erkek deve idi. Bunların her biri bir ejderhaydı. Kaleye asılan otuz iki baş, ancak boğa boynuzunda helak olmuşlardı. kükremiş aslanla kara devenin yüzünü, görmemişlerdi...*”, “*...gittiler, aslanı çıkardılar, meydana getirdiler. Aslan haykırdı, meydana ne kadar at varsa kan işedi.*”

Aynı zamanda Trabzon tekürünün kardeşinin oğlu her fırsatta Kan Turalı'nın önüne bir engel çıkarır.Trabzon tekürü aslında Kan Turalı ilk canavarı yendikten sonra Selcen Hatun'u bu yiğide vermek istese de kardeşinin oğlu “*canavarlar başı aslandı;*

onunla da oyun göstersin, kızı ondan sonra verelim”, “canavarlar başı devedir, onunla da oyun oynasın, ondan sonra kızı veririz.” Diyerek her fırsata engel olmaya çalışmıştır.

6- İkizler Kuralı

Halk anlatılarında hem gerçek ikizler hem de aynı rolde iki kişinin varlığından söz eden kural ikizler kuralıdır. Bu iki kişi anlatıda, ikinci derecede kişilerdir.

Kanlı Koca oğlu Kan Turalı boyunda ikizler kuralına rastlanmamaktadır.

7- İlk ve Son Durumun Önemi Kuralı

Bu kural üçler kuralına bağlıdır. Olric bu kuralı üç kardeşten önce ya da sonra gelen arasındaki duygudaşlık bağlamında değerlendirir.

Kanlı koca oğlu kan Turalı boyunda bu kurala rastlanmamaktadır.

8- Tek Çizgi Kuralı

Olric'e göre, halk anlatıları bir olay çizgisini başkasıyla karıştırmaz. Halk anlatıları her zaman tek çizgilidir. Eksik kalan ayrıntılar için geriye dönüş yapılmaz. Daha önceki olaylar hakkında bilgi verilmek isteniyorsa bu sadece bir konuşmanın içinde geçer.

Kan Turalı boyu tek çizgi kuralı çerçevesinde incelendiğinde. Olayın merkezinde Kan Turalı'nın evlenme hadisesi ve bu yolculukta başına gelenler anlatılır.Başta kahraman evlenme isteğini ve isteği kızın özelliklerini babasına (Kanlı Koca) iletir, kız aramaya oğuz ellerine çıkar ancak bulamaz, daha sonra babası çıkar. İç oğuzu ve dış oğuzu gezer ancak oğlunun (Kan Turalı) istediği özelliklerde bir kız bulamaz. Sonra aramaya oğuz dışına çıkar.Trabzon tekürünün kızını öğrenir. Bunu oğluna söyler. Kahraman yola koyulur Selcen Hatun'u alabilmek için üç canavarla mücadele eder. Bu sınavları geçer, müstakbel eşini kazanır ve oğuz ellerinin yolunu tutar. Kahraman amacına ulaşır, Selcen Hatun ile evlenir. Merkez olay dediğimiz gibi Kan Turalı'nın evlenmek için kız aramaya çıkmasıdır. Ancak boyun son kısmında kahraman evleneceği Selcen Hatun ile karşı karşıya gelir. Burada boya yeni ve kısa bir çizgi eklenmiş diyebiliriz.

9- Kalıplaştırma Kuralı

Bu kurala göre aynı çeşitten iki insan veya durum elverdiği ölçüde birbirine yakındır. Gereksiz olan her şey atılmış ve gerekli olan her şey göze batacak şekilde ortaya çıkarılmıştır.

Kanlı Koca, oğlu Kan Turalı'ya kız bulabilmek için yola çıkar. Yola çıkarken yanına ak sakallı ihtiyarları alır. Yola çıkan kahramanın yanında bilgili, ak saçlı, ak sakallı ihtiyarların olması destanlarımızda ve halk anlatılarımızda sıkça rastlanan bir durumdur. Aynı şekilde Kan Turalı yola kırk yiğidiyle çıkar.

Kahramanın amacına ulaşabilmesi için üç canavarla savaşması kalıplaşmıştır. Kan Turalı, boğa, aslan ve deve ile güreşir.

Kan Turalı, Trabzon tekürünün kızını almak için kırk yiğidi ile yola çıkar yedi gün yedi gece gider. Burada ki yedi gün yedi gece kalıplaşmış bir ifadedir.

Kan Turalı kırk yiğidine her zaman “hey kırk eşim kırk yoldaşım” diye hitab eder.

Anlatıcı konulara giriş yapmak ve zamanı ifade etmek için her zaman “at ayağı çabuk, ozan dili çevik olur” ifadesini kullanır.

Kan Turalı canavarlarla mücadeleye başlamadan önce “adı güzel Muhammed'e salavat” getirir.

Kanlı Koca düğün için kırk yerde çadır kurdurur, kırk yerde kızıl ala gerdek diktirir.

Kan Turalı boyunda kahramanın mücadele ettiği canavarların sıfatı “kara”dır. “kara deve, kara boğa”.

10- Büyük Tablo Sahnesi Kuralı

Olric'e göre kahramanların yüz yüze geldiği sahnedir. Burada önemli olan olayların hayali ve görkemli olmasıdır. Aynı zamanda anlatıda dinleyicinin zihninde kalan en önemli sahnedir. Anlatının atomu diyebiliriz.

Kan Turalı boyunda kahramanın Selcen Hatun'u alabilmek için karşılaştığı üç canavarın olduğu sahneler büyük tablo sahnesine örnek verilebilir.

Trabzon tekürünün kızı vermekten vazgeçip altı yüz bahadırı Kan Turalı'nın arkasından göndermesi ve Selcen Hatun'u geri almak istemesi üzerine, Kan Turalı'nın bu altı yüz bahadıra karşı Selcen Hatun ile beraber verdiği mücadele büyük tablo

sahnesine örnek verilebilir. “*Kan Turalı gözünü açtı, kapaklarını kaldırdı, gördü. Gelin at üzerinde, giyinmiş, süngüsü elinde.*

...

Selcen Hatun at oynattı. Kan Turalı'nın önüne geçti. Kan Turalı sordu;

- *Güzelim nereye gidiyorsun?*
- *Bey yiğit. Baş sağ olursa başlık bulunmaz olur mu? Bu kafir çok kafirdir. Savaşalım, dövüşelim, ölenimiz ölsün, diri kalanımız çadıra gelsin, dedi.*

Burada Selcen Hatun at saldı, kendi payına düşen düşmanı yendi. Kaçanını kovalamadı, aman diyeni öldürmedi. Düşman yenildi sandı. Kılıcının kabzası kan içinde, çadıra geldi, Kan Turalı'yı bulamadı.

...

Atına mahmuz vurdu, bir yüksek yere çıktı, gözledi. Gördü: Bir derenin içinde toz kah toplanıyor, kah dağılıyor. Üzerine gitti, gördü ki, Kan Turalı'nın atını oklamışlar, gözünün kapağını oklamışlar. Yüzünü kan bürümüş, durmadan kan siliyor. Kafirle üşüşünce kılıcını sıyrıyor, kafiri önüne katıp kovalıyor.

Selcen Hatun bunu böyle gördü, içine ateş düştü. Bir bölük kaza şahin girmiş gibi, kafire at saldı, kafiri bir ucundan kırıp öbür ucuna çıktı...”

11- Tek Entrika Kuralı

Bu kurala göre Sagede (anlatı) bir epik birlik olması gerekir. Bütün olaylar aynı hedef doğrusunda gerçekleşmelidir.

Kan Turalı boyunda, kahramanın evlenmek amacıyla kendine uygun bir kız bulmak için yola çıkması ve bu yolculukta gerçekleşen bir takım olaylar anlatılmaktadır.

12- Dikkati Baş Kahraman Üzerinde Toplama Kuralı

Bu kurala göre anlatıda, olaylar başkahramanın çevresinde geçmelidir.

Kan Turalı boyunda bütün olaylar kahramanımız Kan Turalı etrafında geçmektedir. Kan Turalı kız aramak için yola koyulur, Trabzon'a gelir, burada Selcan Hatun'u alabilmek için üç büyük canavarla mücadele eder. Müstakbel eşini alır, geri dönüş yolculuğunda tekürün gönderdiği bahadırlarla mücadele eder.

Bu çalışma ile, yabancı kaynaklı çeşitli kuramların halk edebiyatı mahsullerimize uygulanması ve sonuç olarak büyük ölçüde uyum sağlaması; kültürler ve medeniyetler arasında farklılıklara rağmen özellikle halk anlatıları bağlamında toplumların ortak yönlerin olduğunu gördük.

KAYNAKÇA

ADIGÜZEL, Sedat, “Başkurt Destanı Akbuzat’ın Epik Kurallara Göre İncelenmesi”, 44, 24-34 (1999)

Olric, Axel, “ Halk Anlatılarının Epik Kuralları”. Halk Biliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar, Ankara, Milli Folklor Yayınları. 2003, 177-188